

מריה דאברהם

(א) "מצינו בתלמוד כמה פעמים ממדותיו של רב יוסף, אשר בעת התרגשות נפשו מפליאה עצומה קרא ברגש ובתמהון "מריה דאברהם" (כתובות ב, א ובמסורת הש"ס שם). ולא מצינו קריאה זו לשום אחד מן החכמים זולתו.

^[1] ^[2]

אך הנה הובא בר"ן (קידושין לא, א) דרב יוסף היה זהיר מלהסתכל חוץ מדי אמותיו, וגם עשה לתכלית זו תחבולה בעיניו, ומצינו מצניעות מדותיו של אברהם שלא להסתכל גם בקרוב לו - א"כ הי' ברב יוסף ממדותיו של א"א, ולכן היה רגיל בהתרגשות נפשו לקרוא בשמו "מריה דאברהם". ("תוספת ברכה" בראשית יב, יא).

ואמנם הערה נכבדת היא - אבל אין די בתירוצו. (א) ודאי ששמירת העיניים אצל אברהם היתה רק אחת ממידותיו. ואיך אפשר לקרוא בשמו על ענין אחד בלבד? (ב) גם לפי דבריו - למה נקט "מריה דאברהם"? [ולא אלוקי אברהם, או סתם "אברהם" - כמו שיש בחז"ל - "משה, שפיר קאמרת" (שבת קא, ב) ג] והדגש הוא דלעולם - מצטרף ענין קריאה זו רק לתמיהה. ולא לשום התרגשות אחרת.

והלא דבר הוא.

(ב) ברכות (ז, ב) א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי, מיום שברא הקב"ה את העולם, לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם אבינו וקראו אדון, שנאמר (בראשית טו, ח) - "ויאמר אד-ני במה אדע כי אירשנה".

ופירש המהרש"א (בחידישי אגרות שם) "כי לא קראו אותו מקודם, אלא בשם הוי"ה המורה על מציאותו, אבל אברהם הוסיף וקראו גם בשם אדון, שהוא מורה על אדנותו ויכולתו לשנות הגזירות ומערכת השמים".

ודברים אלו צריכים הסבר - וכי הצדיקים שהיו קודם אברהם אבינו (מתושלח, חנוך, שם) לא האמינו שהקב"ה יכול לשנות הגזירות ומערכת השמים?

ויתר על כן - הרי יש מאמר חז"ל סותר למאמר זה, וז"ל (ב"ר יז, ד) [א"ל הקב"ה לאדם הראשון] - ואני מה שמי? אמר לו - לך נאה להקראות אד-ני, שאתה אדון לכל בריותיך".

וא"כ נמצא שאדה"ר היה הראשון שקראו להקב"ה אדון, ולא אברהם אבינו?

(ג) ברכות (מ, ב תיר"ה אמר) "כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה, וצריך לחזור ולברך ואפילו דילג תיבת "העולם" בלבד - אבל "אלוקי אברהם" הוי כמו מלכות, דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם, שהודיע מלכותו".

דהיינו "אלוקי אברהם" מביע לא רק מלכות - אלא מלכות על כל העולם כולו. וכל האומר - "אלוקי אברהם" אומר "מלך העולם". ובודאי שדבר זה צריך הסבר.

ד) וכל הענין הזה מתפרש הוא ברשב"א בתידושי אגדות. [הובא בעין יעקב על ברכות ז, ב] וז"ל - "ובאמת יש למזלות השמים שלטון בעולם, עד שיהיה האדם במזלו עשיר או דל, מאריך ימים או הפכו, מוליד או עקר. והיה אברהם מכח מזלו אינו ראוי להוליד, זולת שנתגבר ויצא מתחת מערכת הכוכבים ונתעלה במעשיו ונדבק לסיבה העליונה הש"י שהוא אדון הכל... ועל כן קראו אברהם לקב"ה - אדון, שמתוך כך יודיע לאנשי דורו החכמים בחכמת האיצטגנינות כי יש אדון עליהם לבטל כוחם, ונדע שהוא אדון המשגיח והיכול.

ומה שאמרו ז"ל שלא בא אדם עד אברהם שקראו אדון, עם שקדמוהו אדם ושת ומתושלח וחנוך ונח ושם, שכל אלו היו צדיקים גמורים, והיו מכירים אדנותו ית'. אפשר שהכוונה במאמר זה, שלא קרה לאחד מהם ענין שיודיע ממנו לבעלי החכמות שבדורו הפך דעתם, כענין אברהם שהוליד כנגד מזלו הידוע להם ממערכת השמים. גם כי היה אברהם מכריז ומפרסם בעולם - אדנותו בענין תולדתו, שהוא מפורסם כי סיבת הסיבות יתברך נתגבר ועשה למי שאינו מוליד - מוליד, והקריא שמו יתברך בפי כל הבריות שהוא אדון.. ומעניינו למדנו שאין השלטון ואדנות רק לו יתברך בלבד". עיש"ה.

למדנו שכל מהותו של אברהם היתה צועקת שיש אדון לעולם¹. ולא זו בלבד שהיה הולך ומלמד ומגיייר, אלא שהיו תולדות חיו ספר אמונה מהלך ומודיע על מלכות ה' לבדו.

וזו היא כוונת התוספות (ברכות מ, ב) ש"אלקי אברהם" היינו "מלך העולם".

ובאמת שגם אדם הראשון - קרא את שמו של הקב"ה "אד-ני". אבל היה זה בינו ובין הקב"ה. "ולא קרה לו ענין שיודיע ממנו לבעלי החכמות הפך דעתם". עד שבא אברהם...

ה) רמב"ן (בראשית י"ז, ט"ו) למה זה צחקה שרה - והקב"ה האשים אותה למה היה הדבר נמנע בעיניה, וראוי לה שתאמין, או שתאמר "אמן כן יעשה ה'".

והרי שרה בת תשעים היתה, וחדל לה אורח כנשים, ועקרה היתה ובית מטרון כלל לא היה לה. וכל אחת מסיבות אלה דיו לשלול אפשרות העיבור - ובודאי כאשר מצטרפות הנה כל אותן סיבות יחדיו.

1. כתוב בסידור "שיח יצחק" (תחילת שחרית) וז"ל "כתב בספר מגיד צדק - מה שתקנו בתחילה "אדון עולם", כדי להזכיר זכות אברהם, כמאחז"ל - "מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה מי שקראו להקב"ה אדון עד אברהם" [ומכיון ששחרית תיקן אברהם אבינו. על כן ראו להזכיר מעלת אברהם בתחילת שחרית - ועיקר מעלתו - שכל כולו היה ביטוי שיש "אדון לעולם"]. ודבר זה ישר בעיני הגר"א ז"ל וקלסיה". ע"ש.

ואעפ"כ - ראוי היה לה שתאמין. ואשמה היא על שלא האמינה. שהרי יש אדון לעולם ובידו הכל. והיה לה לומר "אמן כן יעשה ה'".

שהרי זהו כל עיקר חידושו של אברהם שהיה הראשון שקראו אדון כל יכול ומלך העולם.

כי באמת הכל ניסים, ואין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמן בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע [הטבע בגימטריה - אלוקים] ומנהגו של עולם (ומבין סוף בא) אלא שהעלים [עולם מלשון העלם] ה' תחת כיסוי, שיהיה מקום לחשוב כאילו יש כוחות נוספים, ויש גם כוחי ועוצם ידי.

מדרש ב"ר (פל"ט א') "משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר - תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה - אמר לו - אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אברהם אבינו אומר - תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג. הציץ עליו הקב"ה - ואמר לו - אני הוא בעל העולם".

ואנחנו גם כן עוברים ורואים בירה דולקת, ויש מישהו שמאיר כל יום את העולם - ומדוע אין אנחנו שואלים אותה שאלה פשוטה - "תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג?"

וכמו כן הפסוק אומר (במדבר טו, לט) "וראיתם אותו וזכרתם.... ועשיתם" תכלת דומה לים, וים לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד. ואנחנו רואים את הים ואת הרקיע יום יום - ולא זוכרים כלום, ולא עושים כלום?

והסיבה אחת היא, והתורה באותו מקום מודיעה לנו מהו המונע - "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" העיניים קשורות המה אל הלב, והלב מלא תאוות, כי העיניים מוליכות אליו כל הסיאוב שבעולם.

נמצא שהעיניים גורמות ללב שיתקלקל. והלב גורם לעיניים שלא יראו מה שבאמת היו צריכים לראות.

אבל אברהם היה שומר עיניו, ואפי' באשתו לא היה מסתכל. והיה צריך לצוות על עיניו להתרומם, כי לא היו מסתכלות מאליהן. כמו שאמר הכתוב: (בראשית כב, ד) "וישא אברהם את עיניו וירא וגו'".

ומכיון ששמר עיניו - ראו עיניו את עומק הדברים ולא נעצרו בקליפה החיצונית. וממילא עמד ושאל - "כלום אין אדון לבירה זו".

נמצאו למדים שכל עיקר שבחו של אברהם היתה בזה שהתחיל לשאול ולתמוה - כלום אין אדון לעולם. כי שטחיות הדברים לא סנוורו את עיניו - אלא היה מבקש לבדוק ולראות מה מונח בסיבת הסיבות. ועל כן זכה שנתגלה אליו בעל הבירה. ואז הכיר אברהם

את אדון העולם, וכל תולדות חייו אח"כ היתה מערכת של חיים עם מריה דאברהם. וכל זאת הגיעו משום שעיניו לא התלכלכו בטומאת התאות והחשקים. ועל כן כאשר בא אל "וראיתם אותי" - ממילא נמשך אל "וזכרתם".

02.34567

ידוע לנו גם על רב יוסף - שקיבל על עצמו שלא יסתכל חוץ מד' אמותיו (חשובת הגאונים, מובאת בריש ספר "האורה" לרש"י). ומכיון שראה שקשה לו לעמוד בזה - גרם לעצמו שיסתמאן עיניו [עיי' "סדר הדורות" ערך רב יוסף].

ומכיון שמסר הנפש על שמירת עיניו - ראה הוא בעיני השכל מה שאחרים לא הצליחו לראות. והיה בודק לחקור בשורשי כל העניינים ובסיבת הסיבות.

ועל כן נתייחד לו לרב יוסף מטבע לשון זו - כל פעם שהיתה תמיהה שהיתה נובעת מבדיקה בשורש הענין - מזדקרת לפניו. היה אומר - "מריה דאברהם, תלי תניא בדלא תניא" כי לו נאה להביע ולהגיד מנין הגיע לשאול מה שאחרים לא שאלו.

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

להעיר להורות ולהשכיל - א: דומב, יונתן שרגא בן יוסף >>מחשבה ומוסר<< (6) {19} עמוד מס: 175 הודס